

Reflexions a l'entorn de l'atenció a nens i nenes amb trastorns de l'espectre autista en temps de Covid-19

Revista Catalana de Psicoanàlisi, Vol. XXXVII/1

Àngels Morral¹
Calella (Barcelona)

Les restriccions a causa de la pandèmia de la COVID-19 ens han portat a una situació molt diferent d'aquella en què vivíem. El canvi ha estat ràpid i bruscat, i no vàrem tenir, en general, gaire temps per preparar-nos.

Sóc terapeuta psicomotriu i treballa a Carrilet, una cooperativa que atén persones amb TEA i les seves famílies.

El meu escenari d'intervenció té com a fonaments la relació, el diàleg tònic, el joc en totes les seves vessants i la comprensió dels mecanismes del funcionament mental autista, com la indiferenciació, la sensorialitat, les ansietats primàries i les dificultats que tenen aquests infants per integrar i construir un jo corporal en el marc d'una relació significativa.

1. Terapeuta psicomotriu i mestra d'educació especial. Centre de Tractaments Carrilet. Docent en diverses formacions relacionades amb l'espectre autista, la psicomotricitat i l'enfocament corporal. Membre de l'associació Senda, centre d'acompanyament a la infància i l'adolescència, dins de l'equip formatiu en educació viva. Coordinadora dels grups de supervisió Carrilet d'abordatge corporal i TEA. Supervisora de casos. E-mail: angelsmorral29@gmail.com

En aquesta descripció intentaré, mitjançant unes vinyetes clíniques, explicar com he anat organitzant els acompanyaments terapèutics a aquests nens i les seves famílies des de l'inici del confinament fins ara.

En un primer moment, l'atenció va passar per trucades telefòniques a totes les famílies dels infants que atenc per valorar l'impacte del confinament i les diferents situacions familiars. Ja a principi d'abril començo a organitzar la feina i, a poc a poc, vaig readaptant un nou *setting* segons el cas i la família.

En Pol és un nen de 5 anys amb un diagnòstic de TEA greu i que pràcticament no té llenguatge. Només diu alguna paraula i fa sons guturals com a expressió del seu estat emocional. És un nen força indiferenciat del seu entorn, i el treball dins de la sala de psicomotricitat està orientat a recollir totes les seves manifestacions i expressions sensorials i corporals per tal d'anar-les organitzant.

Viu amb els seus pares i un germà més gran en una ciutat al costat de Barcelona i a prop de la muntanya. Durant el confinament la mare no treballa fora de casa.

En Pol pren medicació i durant el confinament ha calgut augmentar-li la dosi.

És el segon any que treballem junts i, durant el primer any, la mare ha vingut a totes les sessions. La sala de treball és gran, té coixins, un balancí, un matalasset per saltar, teles grans, cintes, pilotes, etcètera. Cada nen té una caixa on guardem el material que és estrictament seu. En aquest cas, en Pol hi guarda un llibre de gegants, un tren de fusta, i cartolines per enrotllar i construir pals.

Els primers contactes són amb la mare i per telèfon. En un primer moment, el que més li preocupa és el fet de no sortir al carrer. En Pol està acostumat a caminar cada dia per la muntanya que té a prop de casa seva. Els primers dies de confinament sense poder sortir al carrer en Pol els va viure de manera força angoixant. Quan van autoritzar les sortides, vàrem organitzar una rutina amb la mare: al matí, a casa, i a les tardes, una sortida a la muntanya.

Un cop la dinàmica familiar s'ha reorganitzat amb els nous horaris de tots els membres, establim amb la mare començar a construir un nou marc de treball: primer fer una videotrucada amb en Pol i, un cop finalitzada, fer una trucada telefònica a la mare.

En la primera videotrucada, en Pol no em mira, va caminant per la casa i surt a una petita terrassa, on manipula els testos i juga amb l'aigua d'una regadora. Porta un gegant a la mà —una figura de plàstic dur d'uns 60 cm. Jo vaig explicant-li la nova situació i que jo tambéestic a casa meva, però sembla que les meves paraules no li arriben. No em mira i es mou per la casa sense cap sentit aparent.

En les trucades següents, començo a recuperar alguns elements de l'estructura de les sessions presencials de psicomotricitat —rituals d'entrada i de sortida— i li vaig recordant les experiències compartides dins de la sala. Aquest anar recordant i anar reconnectant les nostres sessions, ho faig de forma gradual. En cada videotrucada, hi afegeixo algun element nou, amb molt de compte de no posar més significat del que en Pol pot gestionar. Durant la videotrucada normalment en Pol és al menjador, però a estonetes se'n va al llit dels pares a saltar, o bé a la terrassa, on juga amb els testos i l'aigua. Li agrada posar aigua dins els testos i veure com l'aigua s'escola pels foradets de sota del test. Vaig posant paraules al que fa i també acompanyo les seves estereotípies amb paraules per intentar anar traduint tota la sensorialitat dels seus moviments estereotipats en un llenguatge (paraules i expressió facial) ple d'emoció. En alguns moments, com fèiem a la sala de psicomotricitat, m'aixeco de la cadira i utilitzo tot el meu cos per tal d'acompanyar-lo en l'expressió de les seves emocions. La mare ens acompanya amb el mòbil a la mà seguint tot el recorregut que en Pol fa per la casa. A poc a poc, sembla que el recorregut, igual com va passar en les sessions presencials del primer any de tractament, va prenent una rutina. Quan hem aconseguit aquesta rutina, en Pol inicia més contactes oculars i esbossa algun somriure intencionat.

Durant les trucades següents, seguim la mateixa estructura. La mare li anticipa uns minuts abans que és el dia i l'hora de la trucada. M'esperen tots dos asseguts al sofà del menjador i, des d'aquest punt, iniciem la sessió. Tant l'un com l'altre tenen un ninot gegant a la mà; jo també porto sempre un ninot a la mà i recordo les nostres cançons i melodies, i sempre ens acomiadem com fèiem abans del confinament, amb les bombolles de sabó. En Pol intenta tocar-les amb les mans i és quan li explico que no ens podem tocar. Ens podem veure amb els ulls, ens podem sentir amb les orelles i podem recordar les sessions passades, i mentrestant jo el puc acompanyar en els seus jocs nous amb els testos i l'aigua. Durant la videotrucada, en Pol sempre es passa una estoneta a la terrassa. Posa aigua de la regadora als testos i, com que tenen foradets a sota, l'aigua s'escola i cau a terra. Jo observo i poso paraula a les seves accions i sensacions de manera que, com sempre, miro de connectar aquestes sensacions amb una emoció. Un cop finalitzada la videotrucada amb en Pol, truco a la mare per telèfon. En aquestes trucades amb la mare van sortint diferents aspectes relacionats amb l'organització del dia a dia i amb les dificultats del confinament i les emocions que se'n desprenen. Ella expressa molts dubtes sobre com aniran les coses, i entre totes dues intentem anar pensant en diferents escenaris.

La mare m'explica que en Pol cada dia necessita tirar pel balcó de casa algun objecte seu; no qualsevol objecte sinó un de concret. Quan van a la muntanya també necessita llançar els seus pals o bé el seu gegant. La mare diu que l'hi va a buscar i l'hi torna. A mi em fa pensar que en Pol està intentant entendre aquesta situació que ens ha tocat viure. Comentem amb la mare que és important que el deixi fer i que alhora ho limiti a certs moments i a certs

materials (per evitar accidents), però que per a en Pol pot ser una manera de representar-se aquesta pèrdua de rutines, d'espais, de persones significatives, així com el mitjà amb el qual hem pogut reprendre el contacte. Una altra acció que ha aparegut ha estat la de trencar per la meitat els pals i després angoixar-se molt quan aquests pals no es poden reparar. En Pol vol que el resultat de la reparació d'aquests pals sigui que tornin a quedar exactament igual que abans. Podem pensar que és una manera d'expressar el malestar que li produeix la situació actual. Li proposo a la mare que amb els trossets dels pals intentin construir alguna forma diferent. També recullo la necessitat que té en Pol de saltar. Anem parlant de com anar delimitant a dins de casa els espais per saltar. La mare valora aquesta situació i decideixen comprar un matalasset. Durant el confinament, en Pol, per mitjà del salts, ha anat aconseguint regular les sensacions de malestar. Suggerixo a la mare d'ampliar totes aquestes activitats sensorials que en Pol fa amb l'aigua: els testos i els foradets dels testos per on se'n va l'aigua. Li proposo que busqui objectes amb els quals en Pol pugui jugar amb aigua i que pugui tenir sensacions diferents. Malgrat que intueixo que en Pol no en farà cas en un primer moment, proposo a la mare que quan ella pugui, segueixi el seu costat i l'ajudi a experimentar amb diferents objectes i amb altres materials: farina, sorra seca, sorra mullada, cigrons o altres objectes contenidors que, per exemple, no tinguin forats, etc. La mare recull la idea i ella sola organitza cada dia al vespre, en el moment del bany, una situació de joc amb aigua, testos, ampolles, coladors de la cuina...

Al llarg d'aquestes setmanes amb en Pol i altres pacients amb TEA i les seves famílies, he anat construint un nou marc d'interacció terapèutica. No en tots els casos he aconseguit fer sessions amb videotrucada, si bé en la majoria sí que ha estat possible.

En tots els casos ha estat necessària la participació de la família, sobretot d'algun dels seus membres. Crec que és absolutament necessària l'existència prèvia d'un vincle afectiu que sostingui com a pilar de fons les sessions en línia, així com una aliança entre el terapeuta i la família. També penso que el fet que moltes d'aquestes mares, i en algun cas el pare, hagin treballat a dins de la sala amb mi (durant els primers mesos de tractament) fa que puguin entendre millor com treballa i quin tipus de comprensió i acompanyament dono als nens i a les seves famílies.

Aquest nou marc sempre consta d'una trucada, «sessió», mitjançant una videotrucada i després una altra trucada telefònica a la mare o al pare. En la majoria de casos, un cop fixats el dia i l'hora, sóc jo qui truco, tot i que en alguns casos la primera connexió no és acceptada per l'infant i he d'esperar que sigui ell qui truqui. De fet, en les sessions presencials, són ells els que arriben a la sessió i truquen al timbre de la consulta. La flexibilitat a l'hora d'establir un nou marc de treball, encara que sembli una contradicció, és un aspecte a tenir en compte a l'hora de treballar, en general, amb la població amb TEA.

També prèviament amb la família hem acordat un espai dins de la casa on fer les connexions. Hi ha infants amb els quals he pogut treballar sessions de 40 minuts dins de la seva habitació, ells i jo sols. N'hi ha d'altres que han d'entrar i sortir d'aquest espai (en aquests casos, intento que la mare estigui en una altra habitació i sigui el nen qui entra i surt) i, encara d'altres, com el que he descrit anteriorment, en què la mare ens ha d'anar acompanyant al llarg del recorregut del nen.

Pel que fa als materials, amb cada infant hem anat creant una nova caixa amb materials. Per a mi, com a psicomotricista, és important que, quan sigui possible, pugui quedar alguna producció física del que hem fet durant les videotrucades. Per exemple, plastilina amb el pacient que ja la utilitzava en les sessions presencials. Demano a les famílies que guardin aquest material a part. Ara la plastilina ens serveix de material que connecta les anteriors sessions presencials amb les sessions en línia. Ell té plastilina i jo també tinc plastilina. La idea serà que, en un futur, quan puguem tornar a les sessions presencials, aquest infant pugui portar la seva caixa i les seves noves produccions amb plastilina. En el cas d'infants amb una patologia més greu, que no tenen produccions pròpies, els objectes intermediaris que utilitzem en les sessions en línia també seran importants en un futur presencial. Per exemple, una mare m'explica que el seu fill ha descobert la lluna. Cada vespre surten al balcó a mirar-la i li diuen «hola». Jo construeixo una lluna de cartolina com si fos un titella. En cada connexió, aquesta lluna es converteix en un element que ens ajuda en la relació. Juguem amb la lluna, que apareix i desapareix. Li cantem cançons, la saludem i ens n'acomiaem. Quan tornem a treballar a la sala serà important que aquesta lluna titella també hi sigui.

Amb infants amb TEA, es tracta sempre d'acompanyar-los i ajudar-los a conservar una idea de continuïtat, a teixir relacions, a donar significat a tot allò que ens porten, tant si són joguines com si són sons, moviments, estereotípies, cançons, objectes, etc. Els podem ajudar a construir continguts comuns partint dels seus interessos.

Per acabar, com a psicomotricista, sento que en aquests moments no podem donar la nostra presència física, l'acompanyament des del nostre cos, el nostre ressonar des de la tonicitat del nostre cos, però sí que podem omplir aquesta absència amb una presència en línia que sigui tan plena de significat, d'emoció i de records com sigui possible. Hem de poder seguir acompanyant els infants amb TEA i les seves famílies amb presències que, malgrat que siguin des de la distància, puguin ser igualment significatives. Segurament, quan recuperem les sessions amb presència física ens haurem de fer càrrec d'aquesta sobreexposició de molts infants, durant el confinament, al camp visual, i serà essencial tornar a situar al centre del tractament tot el que fa referència a l'àmbit corporal, a la identitat i a la relació, sense pantalles com a element intermediari.

